

Modern Türklük Araştırmaları Dergisi

Cilt 14, Sayı 1 (Mart 2017), ss. 85-98

DOI: 10.1501/MTAD.14.2017.1.3

Telif Hakkı©Ankara Üniversitesi

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü

Babür'ün Özbek Dilbilimini Geliştirmedeki Büyük Hizmetleri

Zulhumor Xolmanova

Taşkent Devlet Özbek Dili ve Edebiyatı Üniversitesi (Taşkent)

ÖZET

Makalede, Zahiriddin Muhammed Babür'ün dil konusundaki fikirleri, Özbek dilbilimini geliştirmedeki hizmetleri üzerinde durulmuştur. Babür'ün dil tarihi, sesbilgisi, yazıbilgisi, yazı, alfabe, imlâ, sözcükbilimi, sözlükbilgisi, kökenbilim, ad bilimi, karşılaştırmalı dilbilim konularındaki düşünceleri konu edilmiştir. Babür vak'alar tasvirinde önce kullanılmamış dil terimlerini kullanmış, en eski dönemlere ait olan, halkın gelenek ve göreneklerini ifade eden kelimeleri tercih etmiştir. Babür'ün kullandığı Türkçe kelimeler halkın yaşam tarzı, dünya görüşü, gelenek ve görenekleri hakkında bilgi verir. Babür deprem sürecini Özbekçede açıklayan ilk yazardır. Babürnâme'de âlimin karşılaştırmalı dilbilim konusundaki fikirleri de belirtilmiştir. Babür üç dil ailesine mensup olan birkaç dili karşılaştırarak inceleme örneğini vermeye dünya dilbiliminde yeni kuramın esasçısı olarak tanındı. Eserde Babür'ün çeşitli dillerdeki kelimeleri karşılaştırma konusundaki fikirleri ifade ediliyor. Makalede Babürnâme'nin halk kültüründeki önemi, eser metninin ayrıca özellikleri, ansiklopedik değeri, eserdeki kayıtların günümüz dilbiliminin gelişmesindeki rolü açıklanmış, eserin toplumdilbilimi ve kültürel dilbilim gibi yeni alanlar için önemli kaynak olacağı belirtilmiştir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

dilbilim, kökenbilim, imlâ, alfabe, toplumdilbilimi, kültürel dilbilim, ansiklopedi, kişi adları, anlambilimsel çözümleme, karşılaştırmalı dilbilim, dil ve tefekkür münasebetleri, doğru telâffuz.

ABSTRACT

In this paper, Zahiriddin Muhammad Babur's ideas on language and his services in developing Uzbek linguistics are emphasized. Biblical language, history, phonetics, phonetics, writing, alphabet, spelling, lexicology, lexicography, ethnography, nomenclature, comparative linguistics are also discussed. In the description of the Babur cases, he used the terms of unused language and preferred the words which belong to the earliest periods

and express the traditions and customs of the people. The Turkish words used by Babur give information about people's lifestyle, worldview, tradition and customs. Babur is the first to describe the earthquake process in Uzbekistan. The idea of comparative linguistics in Babürnâme is also mentioned. It is recognized as the basis of new theory in world linguistics by giving examples of comparing several languages belonging to three language families. In the text, Babur expresses his ideas about the comparison of the words in various languages. Its cultural significance, its features, its encyclopedic value, its role in the development of contemporary linguistics, and its use as an important source for new fields such as sociolinguistics and cultural linguistics.

KEY WORDS

Linguistics, ethnography, spelling, orthography, alphabet, sociolinguistics, cultural linguistics, person names, semantic analyses, comparative linguistics.

1. Giriş

Babür'ün adını duyduğumuz zaman dertli, derin insanî duygular, ruhî değişimler ifade eden mısraları ve *Babürnâme* adlı hâtrât kitabındaki güzel tasvirleri hatırlarız. Şairin şiirlerinin okurların gönlünde yer alması, bilincine yerleşmesi, *Babürnâme*'nin dünya çapında tanınması ve anı türünün ender örneği olarak seçilmesi, şöhreti birkaç etkenle ilgilidir. İlk önce *Babürnâme*'deki ifade güzelliği, fikirler ve duyguların sanatkârane tasviri, olayların fevkalade maharetle anlatılmasından söz etmek gerekmektedir. Yazar, kendi fikirlerini çok etkili bir tarzda belirtmiştir. Babür, dilin imkânlarını çok iyi anlamış ve bu imkânlardan ustalıkla yararlanmışır. Babür'ün dilbilimdeki hizmetlerinden bahsederken, ilk önce onun dile olan ilgisini ve kelime kullanma ustalığını belirtmeliyiz.

Babür'ün dil ve dilbilim konusundaki fikirleri *Babürnâme*'ye yansımıştır. *Babürnâme* XV-XVI. yüzyıllardaki Eski Özbekçenin dilsel özelliklerinin yer aldığı ansiklopedi, olayların sade üslûpla yazıldığı ve güzel bedîî tasvir vasıtalarıyla ifade edildiği zengin içerikli bir eserdir. Eserde kullanılan kelimeler, Özbek dili tarihini inceleme, sözlük kurallarını, tarihî sözlükbilim meselelerini, *Eski Özbek Edebî Dilinin* sözlük gelişim süreçlerini inceleme açısından da çok önemlidir. *Babürnâme* dilinin ayrıcalığı, olayların etkili tasviri bakımından yazarın yazma kabiliyetinin son derece mükemmel olması, fikirlerini içtenlikle ifade edebilmesi, dilin imkânlarından maharetle yararlanabilmesinden kaynaklanır. *Babürnâme* hatrât türünde yazılmıştır. Olayların yüksek zekâ ve harika hatıra sahibi olan insanın idrakı yoluyla beyan edilmesi, eser dilinin mükemmel olmasını sağlamıştır. Çalışmada, onun bu eserinden hareketle Özbek dilinin tarihsel gelişimine katkısına dair değerlendirmelere yer verilmiştir.

2. Babürnâme ve Türk Dili: Hatırat Yazarının Kültürel Katkısı

2.1 Olayların ve Yerin Tasviri

Babür, olayları tasvir ederken daha önce kullanılmamış olan dil kavramlarını kullanır: *devon kunu* (**divan günü**), *tuna-kun* (**geçen gün**), *oxir zamon* (**hükümdarlığın son yılları**), *bosh-ko'z qilmoq* (**saygı göstermek**), *ilgida xamir bo'lmoq* (**bağımlı olmak**), *heyli umr topmoq* (**çok yaşamak**), *oriyati quyulmoq* (**utanmak**) gibi. **Ölüm** kavramını *shunqor bo'lmoq*, *qaro oldurmoq*, *ko'ksaroyga chiqarmoq* gibi deyimlerle ifade etmesi de ilgi çekicidir.

Babür en eski kelimeleri kullanmıştır. **Silâh arkadaşı** anlamındaki *emaldosh* kelimesi bunlardandır: "... bir necha ko'kaltosh, emaldosh va boyrisi Sulton Mirzoni olib..." (66.II)¹ ... birkaç süt arkadaşı, silâh arkadaşları ve Sultan Mesut Mirza'yı da alarak...; *aka* kelimesi kadınlar için kullanmıştır: "*Maxfiy kishilar borib akam bila, yanga bila, Poyanda Sultonbegimni "aka" der edim...*". (255/146, I) "*Gizlice* adamlar gönderip, ekem ve yengemle – Pâyende Sultan Begime eke ve Habibe Sultan Begim'e yenge derdim...(Arat 1970: 302) "*Aka*" kelimesi Pave de Kurteyl'in sözlüğünde "**anne**" anlamındaki Moğolca olarak tarif edilir. Dillerin Altay gelişim dönemine ait olan bu kelime, bazı çağdaş Türk dillerinde hâlâ kullanılıyor.

Babürnâme'de Türkçe kelimeler çok kullanılmıştır *uyrushmak* "kapsamak", *to'ngmoq* "donmak", *oldaramoq* "şaşırmak" gibi. Bu yaklaşım Babür'ün Türk dilini çok sevdiğini, ana dilinin değerini bildiğini, unutulmakta olan kelimeleri kullanmakla onlara tekrar hayat vermeye çalıştığını, Arapça, Farsça, Tacikçe kelimeler yerine Türkçe terimleri kullandığını ve yeni olayları Türkçe sözcükler ile adlandırdığını gösterir. Bazı terimler, ilk defa Babür tarafından kullanılmıştır. Ordu bölüklerinin hücum ederek bozguna uğrattığı kısmına *yorqunçi*, *ko'mak* "yarıcı" demiştir. Babür, başka dillerden alınan kelimeleri Türkçeye uygunlaştırmaya çalışmıştır. Örneğin, ölçü anlatan Hintçe kelimeleri Türkçe varyantlarıyla değiştirmiştir. "*Bu kuruhlarni nil bila muvofiq tayin qilindi*". (423) (Bu kürûhlar² nile³ muvafik tayin edildi).

Babür, olayları tasvir ederken, kelimeleri yeni anlamlarda kullanmış ve Arapça, Farsça ve Tacikçe kelimeleri imkânlar çerçevesinde yapılan yeni söz birimi olarak değerlendirmiştir. Örneğin, edebiyattaki **şekil** terimi yerine **kemik dizisi** anlamındaki

¹ Örnekler *Babürnâme*'nin 1960 ve 2002 yıllarında Taşkent'te yayımlanmış olan baskılarından alınmıştır. Bundan sonra sayfalar parantez içinde gösterilecektir.

² Ölçü birimi

³ Ölçü birimi

ustuxonbandlig kelimesini kullanmıştır: “...*agarchi ba’zi baytlari tavre voqi’ bo’lubtur, vale bu masnaviyniing mazmun va ustuxonbandliği bisyor kovak va xarobtur*” (139.II). (... bazı beyitleri vardır, ama bu mesnevinin içeriği ve şekli çok kötüdür).

Babür, dilin imkânlarından ustalıkla faydalanarak dilbilim için çok önemli görüşler beyan etmiştir. Özbek dilbilimcisi A. Nurmanov, Babür’ü Özbek dilinin alfabesi, adbilimi, kökenbilimi ve sözlükbiliminin gelişmesinde katkıda bulunan âlim olarak kabul eder. Adbilimci Mirartık Mirabdulla oğlu ise Babür’ün terim bilimindeki hizmetlerini değerlendirmiş, *Babürnâme*’yi önemli terminoloji kaynağı olarak belirtmiştir. Ünlü dilbilimci T. Nafasov, Babür’ü isimleri inceleyen bilgin diye tanır. Zakircan Meşreboğlu ise Babür Mirza’nın deprem sürecini Özbekçe açıklayan ilk bilgin olduğunu kaydetmiştir. Bu bağlamda:

Babür olayları tasvir ederken, ilgili olayın geçmekte olduğu yerde (coğrafya, ülke, bölge, şehir: egemenlik ve nüfuz sahası) oturan halkın dili hakkında da bilgi verir: *Janubiy tarafdagi qasabalar(din) bir Andijondurkim, vasatta voqi’ bo’lubtur... Eli turkdur. Shahr va bozorisida turkiy bilmas kishi yo’qtur. Elining lafzi qalam bila rostdur. Ani uchunkim, Mir Alisher Navoiyniing musannafoti bovujudkim, Hirida nash’u namo topibtur, bu til biladur* (79, I). “Güney taraftaki şehirlerden birisi Andican’dır. Ara yerde yerleşmiştir. Halkı Türktür. Şehir ve çarşısında Türkçe bilmeyen kişi yoktur. Halkın dili edebî dil ile aynıdır. Ali Şir Nevâyî’nin Herat’ta ün kazanan şiirleri bu dille yazılmıştır”

Babür Nevâyî’nin bu dildeki eserlerle şöhrete erdiğini kaydeder. Özbek dilbilimcisi X. Daniyarov, bu fikri dilbilimine ait kıymetli bilgi olarak değerlendirmiştir (1972: 37). Bu bilgi, Andican lehçesinin Eski Özbek Edebî Dilindeki merkezî yerini göstermeye ve Ali Şir Nevâyî eserleri dilinin lehçe esasını konusunu aydınlatmaya hizmet eder.

Babür, Kâbil vilayetini tarif ederken, halkın dilinden de bahseder: “*O’n bir-o’n ikki lafz bila Kobul viloyatida talaffuz qilurlar: arabiy, forsiy, turkiy, mo’g’uliy, hindiy, afğoniyy, pashoyi, parojiiy, gabriyy, barakiyy, lamğoniyy*” (189). Kâbil vilâyetinde onbir-oniki dil konuşulur: Arapça, Farsça, Türkçe, Moğolca, Hintçe, Afganca, Peşâîce, Perâcîce, Geberîce, Berekîce ve Lemganca (Arat 1970 :203).

2.2. Gelenek ve Görenekler

Babür halkların gelenek ve göreneklerini ifade eden kelimeleri kullanmayı tercih etmiştir. Babür’ün kullandığı Türkçe kelimeler halkın hayat tarzı, dünya görüşü, merasimleri hakkında net bir tasavvur oluşturur. Yazar Kâbil’deki (hicrî 925. yıl) olayları tasvir ederken şöyle der: *O’sha yerda yilqiron oshini tortturuldi*. (311) “Orada inip, yilkıran yemeği hazırlandı (Arat 1970 :393). *Yilkıran yemeği* ilkönce veba gibi ölümcül hastalıkları defetmek amacıyla yapılmış, daha sonraları ise belâ veya kıranın gelmesini önleme merasimine dönüşmüştür.

Babürnâme'deki *yadacı* terimi çiftçiliğe ait olup, *yadayla ilgilenen kişi* anlamındadır: *Sulton Abusaid mirzoğa xizmat qilgon davrida yadachilik da'vosini qilur erdi*" (71). "Sultan Abuseyit Mirza'ya hizmet ettiği dönemde yadacılık davasındaydı." Eski Türkçede yada taşıyla fal bakmak anlamı *yatla-* eylemiyle ifade edilmiştir (DLT II: 410). Eski Özbekçede bu eylem kullanmamıştır. *Babürnâme*'de *yada taşıyla fal bakmak* anlamını 1 anlatmak için *yada yapmak* ifadesi kullanıldığı yazılıdır: *To'xta Bo'ğa yada qilgon ekandur* (434). "Tokta Boğa yada yapmışken."

2.3. Giyim Kültürü

Babür, Orta Asya, Afganistan ve Hindistan'daki olayları tasvir ederken, buralarda yaşayan halkların giyinme kültürü üzerinde de durur. Eserde insanların dış görünümü, huyu, ruhî durumu son derece dikkatli bir şekilde tarif edilmiştir. Babür çağdaşlarının dış görünümünden bahsederken onların kıyafetlerine ayrıca önem verir, halkın giyinme tarzını ve geleneklerini anlatır.

Babür insanların baş giyimlerine de çok dikkat eder. Hüseyin Baykara'nın kıyafetinden söz ederken, ... *xushrang qizil abrishimni kiyar edi* "...hoş renkli, kırmızı ve yeşil ipek elbise ve kara kuzu derisinden börk veya kalpak giyerdi (Arat 1970:2 54) diye belirtir. *Abrışım* kelimesi *ipek* anlamındadır. İpekten yapılmış başlığa *abrışım* denmiştir. "*Kara kuzu derisinden börk veya kalpak giyerdi.*" cümlesindeki *börk* kelimesi *başlık*, *kalpak* anlamındadır. Börkü daha çok savaşlarda giymişlerdir. *Börk* kelimesi, Harezm lehçesinde şimdi de aynı anlamda kullanılmaktadır.

Babürnâme'de börkün birkaç türünden bahsedilir: a) *os börk* kunduzun derisinden yapılmış börk demektir: "*Bir os bo'rkimni yibordim.*" "Kunduz derisinden yapılmış bir başlığımı gönderdim."; b) *möguliy börk* Moğol başlığı demektir: "*Yozlar gayri devonda aksar mo'guliy bo'rk kiyar edi.*" (64) "Yazın divandan başka yerlerde hep Moğol başlığı giyiyordu."; c) *dubulğa börkü* tolganın altından giyilen başlıktır: "...*boshimda dubulğa bo'rki edi*". (300) "Başımda tolga börkü vardı."

Moğolca *dubulga* (tolga, miğfer) savaşlarda oktan korunmak için giyilen, demir veya çelikten yapılmış başlık anlamına gelir: "*Bovujudkim, dubulga borkining bir tori kesilmadi*". (164) "Tolganın hiçbir yeri kesilmedi."

Boshliq kelimesi *başlık* anlamında kullanılmıştır. Başlığın iki türü görülmektedir: a) *qumosh boshliq* (dokuma başlık) "...*qumosh boshliq inoyat bo'ldi*". (424) "... **dokuma başlık hediye edildi**"; b) *qora baxmal boshliq* ise siyah kadife kumaş koyup dikilen başlıktır. "Bu inoyatlardın so'ng Muhammad Ali jang-jangğa xossa maxmal boshliq, ... tuğ ham inoyat bo'ldi". (298/171.I) "Bu ihsanlardan sonra, Muhammed Ali Ceng Ceng'e hassa siyah kadifeden bir özel başlık ve bir zırhlı elbise verdim. Tuğ da ihsan edildi" (Arat 1970: 371).

Babürnâme'de insanların üst giysileri de ayrıntılarıyla tasvir edilmiştir. XVI. yüzyıldaki kaynaklarda *ton*, **kiyafet** anlamında kullanılmıştır. *Babürnâme*'de *cübbe*, *kaftan*, *hurka* anlamlarındadır: "To'nni siriq va tor kiyar edi".(87) "Kaftanı uzun ve dar giyerdi." Eserde *ton*'un birkaç çeşidi hakkında bilgi verilir.

Babür hil'at konusunda da bilgi verir. "Hil'at hükümdarın taltif etmek istediği bir kimseye verdiği kıymetli elbise anlamında kullanılır. Hil'at elbiseden başka, memuriyetinin önemine göre *külâh*, *kemer*, *kılıç*, *at*, *bayrak* ve *para* gibi şeyler de olabilir" (Şahin 1992: 268). *Babürnâme*'de tasvir edilen hil'at iki çeşittir: basit, sade hil'atı Babür **mutodiy** diye tarif etmiştir (*Mutod basit, sade* demektir). "Bangola elchisi İsmoil Matoga mutodiy xil'at kiydurub...(439) "Bangola elçisi İsmail Mato'ya mutadî hil'at giydirerek..." Bir de bu mutadî hil'atın da birkaç türü varmış. Bunlardan bir çeşidine *sermuyna* (çok kürklü) diyorlarmış: "...mutodiy xil'atkim, sermuyna derlar, kiydurub kelturdilar" (428). "...mutadî hil'at getirip giydirdiler." Hil'atın dokuma türüne **qumosh** denmiştir: "... *tugmalik chakmonlar va qumosh xil'atlar...*" (424). "Düğmeli cübbeler ve dokuma hil'atlar ..." Hil'atın özel türüne *hassa hil'at* demişlerdir: "...*suhbatta Sulton Alovuddinni chorlab o'lturğuzub, xossa xil'at inoyat bo'ldi*" (286). "...Sultan Veys ile Sultan Alâeddin'e atlar ve hil'atlar ihsan edip..." (Arat 1970: 352) İnsanın vücuduna uygun olan, güzel giysiye **farohuriy** denmiştir: "...*faroxo'riy xil'atlar inoyat bo'ldi*" (424). "Güzel kıyafetler hediye edildi."

Babür tarafından kıyafetlerin başka adları da kaydedilmiştir: *yaktoyi* (astarı olmayan cübbe): "Taomdin so'ng o'ziga va o'glonlariga yaktoyi joma, nimcha kiyduruldi".(433) "Yemekten sonra ona ve oğullarına bezden yapılmış giysi ve yelek giydirildi." *Yaktoyi joma* bezden yapılmış hurka anlamındadır. *Chakmon* ise deve veya koyun yününden yapılmış kaba giysi demektir: "Chakmonlar kiyduruldu".(424) "Deve (veya koyun) yününden yapılmış giyimler giydirildi." *Po'stin* hayvanların derisinden yapılan üst giysinin adıdır: "Bir eski koval *po'stin topib kelturdi*".(174) "Bir eski üst giysi bulup getirdi." *Yalak* ince kaftan demektir: "... *kamar, xanjar va zarboft yalak ...*" (428) "...Kemer, hançer ve sırmalı kaftan..."

Farsça-Tacikçe *javshan* (THTL, 44), Moğolca *ko'ha* (THTL,73), o'pchin (NAL,720) terimleri *zırh* anlamındadır: "Yeti-sakkiz yuzcha javshan va ko'ha bo'lğay edi". (182) "Yedi-sekiz yüz kadar cavşan ve kuha vardı." " Biz *tebratgach, qalin o'pchinliq kishi yetib-o'q keldi*". (170) " Biz kalkanca zırh kuşanmış birçok kişi yetiştii." Eski Türkçede *korunmalik*, *koruyucu* anlamındaki *yapiq* terimini kullanmıştır: *qo'na yapıq* (demir gömlek), *jay yapıq* (kalkan). Eski Özbekçenin gelişim döneminde *ko'na* "**demir gömlek**" anlamındadır. Bu kelimeler, XV-XVI. yüzyıllardaki eserlerde kullanılmamıştır.

Eserde tasvir edilen giysiler, imal edildiği maddeye göre farklıdır: *jubba* (boyu, kolu uzun, geniş, savaşta giyilen bir tür hurka, cübbe); *qo'zi jubba* (kuzu derisinden yapılmış cübbe): "Muzaffar Mirzo bir kamar shamshir, bir qo'zi jubba... *manga berdi*".(254)

“Muzaffer Mirza bana bir şimşir, kuzu derisinden yapılmış bir cübbe verdi.”; *kish jubba* – kakım derisinden yapılmış cübbe: “...o’rmak abralık *kish jubbalar*, *munosib xil’atlar bila kiyduruldi*” (424) “dokuma nakışlı kakım cübbeler, yakışıklı hil’atlar da giydirildi.” Cübbenin düğmeli ve düğmesizi vardır: ..tugmalık *kish jubbalar*...(424) “... düğmeli kakmalı cübbeler...”

Babürnâme'deki örnekler, XV–XVI.yüzyıllarda dokuma giysilerin moda olduğunu gösterir: *qumosh* (dokuma, kumaş); *qumosh to’n* (dokuma kaftan): “*Shoh Mansurga qumosh to’n, jiba va tugmasi bila, yana biriga yalaklık qumosh to’n, yana olti kishiga qumosh to’nlar kiydurub*..”(302) “Şah Mansur’a zırh ve düğmesi ile bir kumaş elbise, birine yelekli kumaş bir elbise ve diğer altı adama da kumaş elbiseler giydirip, müsaade verdik.” (Arat 1970: 378)

Kıyafet bir yönüyle bireyin yaptığı işi (asker, sivil, polis, din adamı, hemşire vs...) dolayısıyla statüsünü, diğer yanıyla da ekonomik durumunu ve cinsiyetini ortaya koymaktadır. Babürnâme'deki giysi adları da bu fikri kanıtlar. Örneğin, *chorqab* padişahların giydiği sırmalı kaftandır: “*Oxir suhbatta bir murassa’ kamar, xanjar, bir chorqab, bir tupchoq manga berdi*”. (254I) “Sohbet nihayetinde bana murassa kemerli bir hançer, bir kürk ve bir cins at verdi.” (Arat 1970: 301)

Kuloh, kulohlik kelimeleri *padişahların giydiği başlık* anlamındadır:“... *toj, kuloh bila zar kamarini manga so’zlanibtur*”. (415) “...taç, kulah ile sırmalı kemeri bana adamış.” Babür, hükümdarlar için özel yapılan giysileri tek kelimeyle “*Padişahâne*” diye tarif etmiştir: “*Askariyga murassa’ kamar, xanjar bila podshohona xil’at kiydurub*...”. (422/244, II) “**Askere murassa kemer ile padişahâne hil’at giydirerek...**”

Bazı süs eşyalarının sadece saraydaki törenlerde takıldığı anlaşılmaktadır. Meselâ, *o’tağa* özel günlerde, Ramazan ve Kurban bayramlarında, törenlerde başa takılan süs eşyasıdır:“*Ahyonan iydlarda kichik sepech dastorni yap-yassi yomon chirmon chirmab, qarqara o’tağasi sanchib, namozga borur edi*”. (222) “Bâzan bayramlarda küçük, üç dilimli sarığını yam-yassı ve biçimsiz sararak, kapkara tüyü takıp, namaza giderdi.” *O’tağa/o’toğa* elçiler kabul edildiği zaman ve müzakerelerde takılmıştır:“... *O’zbakka kishi yiboribturmen deb, e’timod qilib, yasanib, boshiğa o’tağa sanchib, peshkash tortiq qilib chiqarda ...*”. (268) “Özbek’e kişi göndermişim diye inanıp, süslenmiş, başına otaga takmış, hediyelerle karşılamaya çıktığı zaman...”

Bazı giyim kuşamlar belli bir mevsimde kullanılmıştır. Meselâ, *farajiy* koyun yününden yapılan kışlık kıyafettir: “...*Shayx Boyazid ko’nglak ustida farajiy kiyib*... (169/96, II) “Şeyh Bayezit gömlek üzerine ferace giyerek...”.

Kepanax kışın giyilen yün hurka adıdır: *Kepanakklik,kepanaksiz barobar edi*. (295) [*Hırkalı da, hırkasız da aynıydı.*]

Babürnâme'deki kıyafet adları, XV–XVI. yüzyıllardaki giyinme kültürü hakkında bilgi verir. Kıyafet adlarının halkların adlarıyla birlikte kullanması, bu kıyafetlerin

hammaddesinin başka halklar tarafından yapıldığını anlatır: “*Maftunluq mo’guly bo’rk va sonchma tikkan xitoyi atlas to’n ...*”. (160) “Çok güzel Moğol börtü ve Çin atlası kaftan ...”

Mo’guly bo’rk, xitoyi bo’rk (Moğol börtü, Çin börtü) ifadeleri Türklerin Moğol ve Çin halklarıyla sosyal-politik ve kültürel ilişkiler kurduğunu kanıtlar.

Babürnâme’deki askerî sistem tasvirinde halk adı olan *farangi* kelimesi de kullanılmıştır. Bu kelime *Avrupa halkları* anlamındadır. *Kazandan* (savaş silahı) biraz küçük, ama daha hızlı olan tüfeğin (*zarbzani*) Avrupa tipine *farangi zarbzani* denmiştir: “*...necha qatla yaxshi farangilar otti*”. (336) “**Üstat Ali Kulı da orada idi. O gün de iyi tüfenk attı; iki defa da Frenkliler tüfenki attı.**” Özbekçede hâlâ kullanılmakta olan *ustasi farang* (çok usta), *farang ip* (Frenk ipi), *farang ro’mol* (Frenk başörtüsü), *farang ko’ylak* (Frenk entarisi) gibi ifadeler de ekonomik-kültürel ilişkiler sonucunda oluşmuştur.

Hükümdarlara aşırı saygı gösterme, konuşmadan önce saygıyla eğilme, yer öpme, dokuma hil’at, düğmeli hırkalar hediye etme gelenek ve göreneklidir. Hükümdarın giysileri çok değerli sayılmış ve onun çocuklarına, akrabalarına, hediye edilmiştir: “*O’zum kiygan va boğlağon kamar har ikki mirzoğa yiborildi*”. (423) “Giydiğim giyim ve bağladığım kemer iki mirzaya da gönderildi. “Elçilere çok saygı gösterirdi:” *...Po’lod sultonning elchilariga va Shoh Hasanning elchisiga tugmalik chakmanlar, qumosh to’nlar in’om bo’ldi*”. (424) “Şah Hasan’a birtakım kendi elbisemi ihsan ettim. Polat Sultan’ın elçilerine ve Şah Hasan’ın elçisine düğmeli hırkalar, dokuma kaftanlar hediye edildi.” (Arat 1970: 373)

2.4 Ses Bilgisi, Telâffuz, Kelime Bilgisi, Yer Bilgisi

Babür, ses bilgisi, doğru telâffuz konusuna da ait çok önemli görüşler beyan etmiştir. “*Babür, Hâtrrat’ında gittiği yerlerde karşılaştığı kişilere, yerlere, bitkilere, hayvanlara verilmiş isimleri kendince yorumlayarak açıklama ihtiyacı hissetmiştir. O ismin neden ona verildiğine dair yorumlarda bulunmuştur. Bu kişisel yorumlar onun Hâtrrat’ının samimiyeti ve doğrallığı açısından son derece önem arz etmektedir.*” (Özdil 2013: 1141-1148) Örneğin, *Hast* kelimesinin *Asad* kelimesinden Hintlilerin telâffuzu etkisiyle şekillendiğini belirtmiştir: “*Suhon suyining navohisidaği el va ulusning hokimining oti Malik hast edi, asli oti Asaddur. Hindustoniylar mundaq harakatlarni gohi sokin o’qurlar, nechukkim, “xabar”ni “xabr” derlar, “asad”ni “asd” debturlar, bora-bora “hast” bo’lubtur*”. (166, I) “Sûhân suyunun civarındaki kabilelerin hâkiminin adı Melik Hest idi. Asıl adı Esed’dir. Hindistanlılar böyle hareketleri bazan sakın okurlar; haber’e hebr dedikleri gibi, esed’e de esd demişler ve git-gide hest olmuştur.” (Arat 1970: 356) Bu bilgi, Hintlilerin ünlüleri telâffuz etmediklerini belirten önemli bir kanıttır.

Kelimenin telâffuzuna göre şekillenmesi yer adlarında da görülür. Meselâ,

Kashmir kelimesi halk adının telâffuzu sonucunda oluşmuştur. Babür *Kashmir* kelimesinin etimolojisiyle ilgilenmiş ama bilgi edinememiştir: "...*Hinduston elidin muncha tahqiq va taftish qilildi, hesh kim bu tavoyifdin tahqiq xabar ayta olmadi*" (342/197, II) "Hintlere çok defa soruldu, kimse net bir fikir söyleyemedi." Babür Hintlilerin dağ insanına *Kas* dedikleri ve *shin* harfini *sin* tarzında telâffuz ettiklerine dikkat eder. *Kashmir* kelimesinin *Kas* aşiret adının telâffuzuyla ilgili olduğunu farkeder: "*Ushmuncha deyduurlarkim, bu tog elini Kas derlar. Xotirga yettikim, Hinduston eli "shin"ni "sin" talaffuz qilur. Chun bu togda mo'tabar shahr Kashmirdur... "Kasmir" demish bo'lgaylar*". (342/197,II) "Keşmir'den geçince, bu dağda sonsuz il ve ulus, pergene ve vilayetler vardır. Bengâle ve hatta Hind Denizi sahiline kadar, bu dağda kesif halk kitleleri oturur. Hindistan ahali, bütün tahkik ve tetkike rağmen, bu kabileler hakkında kat'i mâlûmat veremediler. Yalnız bu dağ halkına Kes dediklerini söylediler. Hindistanlılar ş yi s telaffuz ettiklerinden, dağda da en büyük şehir Keşmir olduğu ve Keşmir'den başka bu dağda diğer bir şehir de bilinmediği için, belki bu yüzden Keşmir demiş olabilirler, diye hatıra geldi" (Arat 1987: 144).

Lamgonot vilayeti adının şekillenmesinde de telâffuz esas olmuştur. Babür, bu yer adının şekillenmesinin Nuh peygamberin babası Mehtar Lam'ın adıyla ilgili olduğunu belirtir: *Ba'zi tarixta Mehtar Lomni Lamak (Lamkon) ham debturlar. Ul ehn xili mulohaza qilubturkim, bazi mahal "kof" o'runuğa "ğayn" talaffuz qilurlar, bu jihattin golibu bu viloyatni Lamğon debturlar.* (110, II) "Hazret-i Nüh peygamberin babası Mehterlâm'ın kabri Alişeng tümenindedir. Bazı tarih kitaplarında Mehterlâm'e Lemk ve Lemkân da diyorlar. O ahâlinin bazen *kâf* yerine *ğayn* telaffuz ettikleri müşahede edilmiştir. Belki bu yüzden bu vilâyete Lemgan demişlerdir (Arat 1987:309).

Kafın *ğayn tarzında* telâffuz edilmesi, dildeki *k~ğ* ses değişimini gösterir.

Babür, bazen kelimelerin dildeki ifadesini de açıklar. Böylece dil birimlerinin türlü şekillerini etimolojik açıdan çözümler: *Nabototkim, Hinduston maxsusidir, bir anbadur. Aksar Hinduston eli "be"ni beharakat talaffuz qilurlar, yomon mutalaffiz bo'lur uchun bazi "nağzak" debturlar...*(203,II) "Hindistan'da yetişen bitkilerden birisi anbadır. Hintliler b'yi çok kısa telâffuz ettiklerinden kötü telâffuz edildiği için bazen *nağzak* diyorlar."

Babür *Darmiyon, Olachaxon, Kark, Asad* gibi kişi adları, *Qarshi, Kashmir, Lamğonot, Hotiypul, Baldayi mahfuza, Ko'hi Safid, Hodarveş Seyoron, Savolak parbat, Şahi Kobul* gibi yer adları, *Laqlaqa, Muqatta, Chinixona* gibi cami adları, *Kakka, Nilagov, Murğakı Qarşı* gibi hayvan adlarının etimolojisini de kaydetmiştir. "Bu üç cins ağacın üç azizin kerameti olduğunu söylerler; *Seyârân* isminin verilmesinin sebebi de bu imiş; Bu dağda kar hiç bir zaman eksik olmaz; belki de bu yüzden *Kûh-i Sefid* demişlerdir; Bu dağa, *Cûd'a* nisbetle, *Kuh-i Cûd* demişlerdir; Semerkand kalesinin içinde *Mesçid-i Laklaka* denilen eski bir bina vardır. Bunun ortasında, yere ayak ile vurulunca

"laklak" diye bir ses gelir. Bu garip bir şeydir ve bunun sırrını hiç kimse bilmez" (Arat 1987: 49).

Babür, yer adlarının anlam açısından genişlemesini de açıklamış, Arapların kendilerinden başka halklara *Acem* dedikleri gibi Hintlilerin de Hindistan'dan başka yere *Horasan* dediklerini belirtmiştir: *Hindustoniy gayri Hindustonni "Xuroson" der. Nechukkim arab gayri arabni ajam der*". (107,II) Araplar, Araptan başkasına Acem dedikleri gibi, Hintliler de kendilerinden başkasına Horasan derler (Arat 1970: 199).

Eserde şehir adlarıyla birlikte bu şehirlerin önemli özellikleri de kaleme alınmıştır: *"Hech yogiy qahr va galaba bila munga dast topmagan uchun "Baldayi mahfuza" derlar. Mo'gul va turk ulusi "Semirqand" derlar".(59,I) "Hiçbir düşman, şiddet ve üstünlük ile bunu ele geçiremediği için belde-i mahfuza derler. Moğul ve Türk ulusları Semiz-Kend derler.]*

2.5 Arap İmlâsı Hakkındaki Görüşü

Babür Arap imlâsının zor olduğunu itiraf ederek, Babür Hattını yaratmıştır. Türk dilinin ses özelliklerine uygun olan bu yazı kısa süre kullanılmıştır: "Mirzobek tağoyidin ham Kamronğa tajima va Hindqa kelgali aytqon ash'or va "Bobiriy xati" bila bitilgan sarxatlar yiborildi"(429). "Mirzabey dayıyı yolcu ederken Kamran'a tercüme ve Hindistan'da yazılmış şiirler hemde Babür Hatı (yazısı) ile yazılmış kaligrafi örnekleri gönderildi. " Bu kayıtlar, Babür'ün yarattığı alfabenin belli bir süre içinde kullandığını kanıtlar. *Babürnâme*'nin 2007 yılındaki baskısında Babür Hattı'nın bulunduğu, bu yazıyla Kur'an nüshası yazıldığı haberi verilir. Bu ise maneviyatımızın gelişmesinde son derece büyük önem arz eder.

Babür imlâ ve yazı meselelerine, özellikle Arapça kelimelerin imlâsına çok dikkat etmiştir. Bunu Babür'ün Humayun'a yazdığı mektupta da görebiliriz. Mektupta isimlerin imlâsı ve anlamına dikkât etmek gerektiği; çocuğa güzel isim vermenin ebeveynlerin görevi olduğunu, imlâ meseleleri, kaligrafinin önemi, dil ve tefekkür ilişkisi ve düşünceyi doğru ifade etmek gerektiği vurgulanmıştır. Babür, mektuptaki hatalarından dolayı oğlunu uyarır, hatasız yazmaya teşvik eder. Mektupta Humayun'un bir kaç hatası gösterilmiştir: *İmlong yomon emas. Agarchi xeyli rost emas, "iltifot"ni "to" bila bitibsen. "Qulunj"ni "yo" bila bitibsen (244). "İmlân kötü değil. Ama o kadar doğru da değil. İltifat kelimesini to ile, qulunc'u ise yo ile yazmışsın."*

Konuşmanın imkânlarından yararlanarak düşünceyi etkili bir şekilde ifade etme kabiliyeti yüksek olan Babür, (*Babürnâme*'de bu maharet çok iyi hissediliyor) oğlunun da dikkatli olmasını istiyor. O *...xatingni xud tavr qilib o'qusa bo'ladur, vale bu muglaq alfozıngdin maqsud tamom maşhum bo'lmaydur" (421) "Mektubunu zar zor okumak mümkün, ama üslûbun kötü olduğundan ne demek istediğin anlaşılmıyor."* diye yazıyor, yani üslûba uymayan mantıksız cümleleri eleştiriyor. Babür'ün imlâ

konusundaki titizliği, günümüzde de büyük önem taşıyor. Babür'ün Humayun'a yazdığı mektup genç nesillere yazılmış mektup değerindedir.

2.6. Karşılaştırmalı Dil bilgisi, Anlambilim: Türk Dili ve Diğer Diller

Babürnâme'de Babür'ün karşılaştırmalı dilbilim konusundaki fikirleri de belirtilmiştir. Eğer X. yüzyılda Kaşgarlı Mahmut bir dil ailesine mensup olan yirmi dili karşılaştırarak incelemekle karşılaştırmalı dilbilimi başlatmışsa, Babür Mirza üç dil ailesine mensup olan birkaç dili karşılaştırmanın güzel örneğini vermiş ve dünya dilbiliminde yeni kuramın kurucusu olarak ortaya çıkmıştır (Toyçibaev 1992: 41-42).

Babürnâme'de XV-XVI. yüzyıllardaki Eski Özbek Dilinin kelime hazinesiyile birlikte daha önceki Eski Özbek Dilinde kullanılan hem de Babür'ün faaliyeti ile ilgili olan Farsça-Tacikçe, Hintçe, Puştuca ve Urduca kelimeler de kaydedilmiştir. Babür, çeşitli dillerdeki kelimeleri karşılaştırma yoluyla kendi fikirlerini belirtmiştir.

Babür, bazı terimlerin başka dillerdeki (Fars-Tacik veya Hint dillerindeki) karşılıklarını gösterir. Böylece eserde kullanılan Fars-Tacikçe ve Hintçe terimlerin kavramlarını okurlara anlatmak istemiş ve vak'aları daha ayrıntılı tasvir etmeye çalışmıştır. Örneğin, Farsça *pos* ve Hintçe *pahr* terimleri hakkında şöyle bilgi verir: *Hind eli kecha-kunduzni oltmish qismat qilibturlar, har qaysini bir giri debturlar, yana kechani to'rt va kunduzni to'rt qismat qilibturlar. Har qaysini bir pahr debturlarkim, forsiysi pos bo'lğay*" (358) "Hindistanlılar gece gündüzü altmış parçaya ayırmışlar, her bir parçaya *giri* demişler. Yine geceyi dörde ve gündüzü de dörde ayırmışlar. Her kısma *pahr* demişler, Farsçada *postur*." Babür *pahr* teriminin başka vilayetlerde kullanılmadığını kaydeder: "*Ul viloyatlarda pos va posbon eshitilur edi, bu xususiyat bila ma'lum emas edi*". (358) "O vilayetlerde *pos* ve *posbon* diyorlardı, bununla ilgili değildi."

Hintçe *giri* kelimesinin Farsçada veya Türkçede karşılığı olmamıştır (eğer olsaydı, Babür mutlaka yazacaktı). Bu karşılaştırma, gece ve gündüzü altmış kısma bölerek adlandırmanın Hintlilere özgü olduğunu anlatır.

Otloq anlamın *julga* ya *dun* kelimeleri de aynı şeyin iki dildeki adlarıdır. Babür "Hint Dilinde *julgaya dun* diyorlarmış" diye açıklamakta ve iki kelimeyi de eş anlamlı kelime olarak kullanmaktadır.

Babür *tuman* kelimesinin Andicanlılar ve Kâşgarlıların dilinde *örçin*, Hint Dilinde *pargana* dendiğini kaydeder ve çeşitli dillerdeki adlandırma özelliklerini açıklar: Semerkand, Buhara ve o civarlarda büyük bir vilâyete tâbi olan küçük vilâyetlere, *tümen* derler; Andican, Kâşgar ve o civarlarda *urçin*; Hindistan'da ise, *perge ne* derler... (Arat 1970: 203).

Babür meyve adlarını başka dildeki kelimelerle karşılaştırır: *anba* (*nağzak*), *salcha* (Arapça *mavz*), *anbuliy* (*Hindistan hurması*), *mahva* (*gul chikon*), *biyr* (Farsça *kunor*),

chirunchi (darahtı ko'hiy), norgil (norjil). Bu tür karşılaştırmayla okurların bilmediği kelimeler hakkında bilgi vermeye çalışır.

Babür kelimeleri açıklarken onları anlam gruplarına ayırmıştır. Hindistan ikliminin birinci, ikinci, üçüncü iklimden olduğunu yazmıştır. Hayvan adlarını iki gruba ayırmış. Karada yaşayan hayvanlara *hayvonot* (fil, kark(su aygır), govmiş (büyük baş hayvan) , suda yaşayan hayvanlara *suvo hayvonoti* (sheri obi(timsah), sepsor) demiş. Kuşları karada yaşayan (tovus (tavus), *to'ti* (papağan), *lo'cha*; suda ve nehir kenarlarında yaşayan kuşlar olarak (*ding, soras, manni*) sınıflandırmıştır.

Babür, terimleri saymakla yetinmemiş, bu terimlerin açıklamasını da yapmış, benzer özellikleri bulunan şeyler ve vak'aları genellemiş ve bunları önemli özelliğine göre adlandırmıştır. Meselâ, turunçgillere *norunj mushohibi meva* demiş ve *limu*(limon), *turunj*(portakal), *sangtora, chanbiri, amradpal, amalbedin* bu tür meyvelerden olduğunu kaydetmiştir. Papağanın çeşitlerini anlatan kelimeler de eserde yer almıştır: *jangalliy, Kashmır to'tisi (Keşmır papağanı), shorak, vin shorak*.

Babürnâme'de olaylar ve hayvan adlarının eş anlamlıları da kayıtlıdır (veya bunların tasvirî ifadeleri verilmiştir): *Yana nuoldur, kishdin juzviy kichikrak bo'lğay. Yiğochqa chiqar. Ba'zi "mushi xurmo" ham derlar.* (200, I) "Yine nüvl (kakımdan biraz küçüktür) de var. Ağaca tırmanıyor. Bazen buna hurma faresi de diyorlar."

Babürnâme'de tasvir edilen hayvanların Hindistan'a özgü olanları *mahsusi*, Hindistan'a özgü olmayanlar ise *mahsusi emas (has değil)* kelimeleriyle belirtilmiştir: *Agarchi bo'dana Hinduston mahsusi emasdur, vale to'rt-besh jins bo'danadurkim, Hinduston mahsusidur.* (201,II) "Zaten bildircin Hindistan'a has değil, ama Hindistan'a has birkaç bildircin çeşidi bulunmaktadır."

Babür, Kâbil vilayeti ikliminin iki türlü olduğunu belirtmiştir: *garmser*, yani sıcak iklim; *sardser*, yani soğuk iklim. Meyveleri iklime uygun olarak sınıflandırmıştır: *garmseriy meyveler* (sıcak iklimde yetişen meyveler): *norunj, turunj, amluk, nayshakar, sardsariy meyveler* (soğuk iklimde yetişen meyveler): üzüm, nar, kayısı, elma, ayva, amrud, şeftali, vişne, sancid. "Sıcak ve soğuk iklimlerin meyveleri Kâbil'e tâbi olan yerlerde çok ve yakındır. Kâbil'de ve köylerinde soğuk iklim meyvelerinden üzüm, nâr, kayısı, elma, ayva, armut, şeftali, erik, unnap, bâdem ve ceviz boldur. Ben, vişne fidanı getirip diktirdim; iyi vişneler yetişti ve hâlâ inkişaf etmekte idi. Sıcak iklim meyvalarından, portakal, turunç, emlûk ve şeker kamışını Lemgan'dan getirirler. Şeker kamışını getirip ektirmiştim. Çilgûze (bir nevi fıstık) 'yi Nicrav'dan getirirler" (Arat 1970: 200).

Babür, adlandırılmayan olayları ve kelimeleri de açıklamıştır. Örneğin, fil hortumunun yanındaki uzun dişlere *oc* dendiğini kaydediyor: *Xartumuning ikki yonida yuqoriği engagida ikki uluq tishi bor... "Oj" bu tishlarni derlar.* (199, I) "Hortumunun iki tarafında iki büyük dişi vardır... Bu dişlere *oc* diyorlar."

Eserde çiçek adları da sayılmıştır: *josun* (Hintçede *karhal*), *kanır*, *kıyura*, *yasemin* (*cambuliy*).

Babür, tasvirde anlamsal çözümlemeye dikkat eder. Örneğin, *Darmiyon* kelimesinin etimolojisinden bahsederken, böyle lakaplı birisinin çok zor durumlarda yardım ettiğini belirtir: “*Yana Shayx Abdusa’idxon Darmiyon edi. Bilmon, bu urushta mirzoğa ot kelturubmudur yo mirzoğa qasd qilgon ganimni daf qilibmudur, ul jihatın bu laqab bila mullaqab bo’lubdur*”. (134,II) “Yine Şeyh Abduseithan Darmiyan idi. Bilmem, bu savaşta mirzaya at mı getirmiş veya mirzaya kasededen düşmanı mı mahvetmiş, bu hizmetleri yüzünden bu lakap verilmiştir (Arat 1970: 271).

Babür zaman anlamındaki kelimeleri de tasnif etmiştir: a) zaman kavramı içeren terimler: *asır*, *ay*, *yıl*, *mevsim*, *hafta*, *saat*, *pos*, *pahr*, *giri*, *gari*, *pul*, *dakika*) b) belirli bir işin yapılma süresiyle belirtilen kelimeler: *süt pişinceye kadar*; c) namaz zamanını anlatan kelimeler: *namozi bomdod* (sabah namazı), *namozi peshin* (öğle namazı), *namozi digar* (ikinci namazı), *namozi shom* (akşam namazı), *namozi xufton* (yatsı namazı). Zamanı özel karşılaştırmaya göre ifade etmiştir: *...bir kecha-kunduz 28 ming sakkiz yuz Qulhuvalloh’ni “Bismillo” bila o’quğuncha bo’lgay...”.(359); “bir kecha-kunduz 216 ming ko’zni yumib ochguncha bo’lgay. (359); “...bir kecha-kunduz 8640 naobat “Fotiha”ni “Bismillo” bila o’quğuncha bo’lgay. (358) “Bir gece gündüz Kulhu Allahu ahad’ı Bismillah ile 28000 defa okumak demektir... (359); bir gece gündüz gözü 216 defa açıp kapatmak ile olur... (359); bir gece gündüz Fatıha’yı Bismillah ile 8640 defa okumakla olur. (358) Bunlar toplam 24 saat, 1440 dakika eder.*

Babürnâme’deki incelemeleri ele alırken, Babür’ün Özbek edebî dilinin gelişmesindeki hizmetlerini bir kez daha hatırlatmak ve göstermek istiyoruz. Bu tür çalışmalar, klâsik mirasımızın değerini bilme, devlet adamları ve yazarların dilin gelişmesindeki katkısını, çağdaş Özbek dilbilimciliğinin yeni alanlarındaki bazı konuların atalarımız tarafından da araştırıldığını anlamada özel önem taşır.

Kaynaklar

- BOBUR Zahiriddin Muhammad (2002) *Boburnoma*. Toshkent: Sharq NMAK.
- DANIYAROV X. (1972) *Ali Şir Nevai ve Eski Özbek Edebî Dili*. -Tashkent.
- Gazi Zahirüddin Babur (1970) *Vekayi-Babur’un Hâtratu*. Cilt II (Çev.: Reşit Rahmeti Arat). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Gazi Zahirüddin Babur (1987) *Vekayi-Babur’un Hâtratu*. Cilt II (Çev.: Reşit Rahmeti Arat). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- MASHRAB O’G’LI Zokirjon (1993) Bobur – sayyoh va tabiatshunos olim. *Bobur va o’zbek milliy madaniyati taraqqiyotining ayrim masalalari. Bobur tavalludining 510 yilligi munosabati bilan o’tkazilgan respublika ilmiy anjumani materiallari*. Andijon.
- ÖZDİL Hatice (2013) Babürnâme’de Babür’e Göre Bazı İsimlerin Koyulma Nedenleri. *YASS. The journal of Academic Studies*. Volume 6. Issue 1. p/1141-1148 Januare 2013.

PAVET DE COURTEİLLE A. (1972) *Dictionnaire Turk – Oriental*. Amsterdam: Philodress.

TOYÇİBAEV B. (1992) Babur tilşunoslikda yangi nazariya yaratuvçı. *O`zbek tili va adabiyoti*. 1992, №1, B.41-42.

ŞAHİN Tahir Erdođan (1992) Tarih. Ankara.

Zulhumor Xolmanova Turdiyevna

Adres: Taşkent Devlet Özbek Dili ve Edebiyatı Üniversitesi, Kafedra Müdürü,
Taşkent/ Özbekistan

E-posta: zulxumor@navoiy-uni.uz

Yazı bilgisi:

Alındığı tarih: 22 Haziran 2016

Yayına kabul edildiği tarih: 16 Mart 2017

E-yayın tarihi: 12 Temmuz 2017

Çıktı sayfa sayısı: 14

Kaynak sayısı: 9